

JÖNKÖPINGS
KOMMUN

ÅTGÄRDSPROGRAM

LJUSETS STAD 2.0

ANTAGEN AV KOMMUNFULLMÄKTIGE 6 OKTOBER 2011

Inom ramen för Stadsbyggnadsvision 2.0
www.jonkoping.se/stadsbyggnadsvisionen

UPPDRAGSGIVARE

Josephine Nellerup ..... Stadskontoret, samhällsbyggnadsstrateg, huvudansvarig Stadsbyggnadsvisionen

PROJEKTANSVARIG

Johan Röklander ..... Stadskontoret, Belysningsplanerare

ARBETSGRUPP

Lennart Angselius ..... Tekniska kontoret, Stadsträdgårdsmästare

Mailin Ekdahl ..... Tekniska kontoret, Mark och Exploatering, Exploateringsingenjör

Rolf Sandström ..... Tekniska kontoret, Förvaltning Gata/Park, Verksamhetschef

Jenny Larsson ..... Stadsbyggnadskontoret, Utveckling och Trafikavdelning, Projektledare

Ulf Mattsson ..... Stadsbyggnadskontoret, Plan- och Bygglovavdelning, Bygglovchef

Fredrik Nyqvist ..... Stadsbyggnadskontoret, Utveckling och Trafikavdelning, Projektledare

Henrik Zetterholm ..... Stadsbyggnadskontoret, Utveckling och Trafikavdelning, Projektledare

Conny Salestam ..... Jönköpings Energi, Elingenjör

Jesper Steen ..... Jönköping City

GRAFISK FORMGIVNING

Åsa Nylander ..... Stadskontoret, informatör

FOTO/ILLUSTRATIONER

Jönköpings kommun

Bakgrund och syfte

Stadsbyggnadsvision 2.0 – Staden och sjöarna antogs av kommunfullmäktige i oktober 2008. Stadsbyggnadsvisionen innebär ett sammanhållet arbete, som med helhetsperspektiv behandlar en rad olika aspekter av Jönköpings fortsatta stadsutveckling. Inom ramen för stadsbyggnadsvisionens delprojekt Ljusets stad 1.0 antog kommunfullmäktige i juni 2003 ett åtgärdsprogram för belysningen i Jönköpings stadskärna. För att kunna genomföra stadsbyggnadsvisionens handlingsinriktade punkt *Fortsätt arbetet med att belysa stadens landmärken och mötesplatser – Ljusets stad*, genom åtgärder för att skapa en attraktiv stadsmiljö behöver ytterligare insatser ske för att höja belysningskvalitén. Det är med anledning av detta som delprojektet Ljusets stad 2.0 nu utformas, i enlighet med stadsbyggnadsvisionen, antagen av kommunfullmäktige 2008 och kommunstyrelsens beslut 2009.

Jönköping har länge marknadsfört sig som Ljusets stad vid Vättern. Detta behöver även återspeglas i hur vi arbetar med belysningen av staden. Detta sker nu genom att förstärka platser i anslutning till vattnet. Åtgärdsprogram - Ljusets stad 2.0 har tagits fram, tillsammans med Belysningsprogram för Jönköpings kommun, för att ytterligare förhöja och stärka Jönköpings karaktär kvällstid. Temat på programmet kan sammanfattas i vatten, torg och park. Åtgärdsprogrammet är indelat i 13 platser som blir föremål för åtgärder inom vardagsbelysning, trygghetsbelysning och effektbelysning. Det går inte helt och hållet att särskilja åtgärderna ifrån varandra. Dessa kommer på många sätt att samverka och tillsammans skapa en god ljusmiljö i staden. Åtgärderna genomförs samråd med Trygghetsprojektets åtgärder. I flera fall är det en förstärkning av Trygghetsprojektets fysiska åtgärder, exempelvis Munksjöns

borfästen. Flera av platserna som är föremål för åtgärder har idag antingen ingen belysning eller ålderdomlig belysning med stort behov av att förnyas eller är platser som behöver en förstärkning vad gäller belysningen. Tillsammans kommer de förstärka Jönköpings karaktär och bidra till en attraktivare stadskärna. Meningen är att skapa attraktiva och spännande platser och stråk för invånarna som lyfter fram staden och vattnets kvaliteter samt stärker orienterbarheten och trygghetsupplevelsen i Jönköping.

Viktiga faktorer vid utformningen av de olika åtgärderna är miljö, energibesparing, estetik och teknik. I åtgärdsprogrammet redovisas därför en övergripande belysningsstrategi för de olika åtgärdsområdena samt, i vissa fall, beskrivningar av belysningsidéer. Varje enskild belysningsåtgärd ska projekteras och i detalj gestaltas samt provbelysas innan byggnation, med det nya belysningsprogrammets belysningsprinciper och val av teknik som grund.

Kostnaderna för genomförandet av de aktuella åtgärderna uppskattas till totalt 5mnkr, vilket finansieras av Stadsbyggnadsvisionens anslag med 0,5mnkr 2011, 1,5mnkr 2012 och 3mnkr 2013, i enlighet med gällande VIP 2011-2013. Anslaget ställs till stadskontorets förhållande för genomförande av åtgärderna. Tekniska kontoret uppskattar driftskostnaden för den kompletterande belysningen till 175 000 kr/år.

Åtgärderna ger goda förutsättningar att pröva smarta styrsystem för belysning. Det rör sig om nattsänkning av effekter eller mer avancerade säsong- och närvarostyrning. Dessa system kan ge stora energibesparingar jämförelsevis med traditionella tekniklösningar. Vissa projekt kommer bidra till en minskad underhållskostnad då ny teknik med lägre effekter samt ny planering och ljusdesign införs.

Rött visar de platser som ingår i åtgärdsprogrammet. Andra belysningsprojekt är på gång i staden där belysning också ingår och tillsammans bildar de en helhet som förstärker varandra.

Sammanfattning

Meningen är att skapa *attraktiva* och spännande platser och stråk för invånarna som lyfter fram staden och vattnets *kvaliteter* samt stärker *orienterbarheten* och *trygghetsupplevelsen* i Jönköping. Åtgärderna ska baseras på det nya belysningsprogrammets belysningsprinciper och val av teknik.

Uttrycket *Ljuset vid Vättern* behöver även återspeglas i hur vi arbetar med belysningen av staden. Detta genom att förstärka platser i anslutning till vattnet. Därigenom får man fram **Piren** och **Hamnkanalen** som två tydliga rum som behöver åtgärdas. Dessa binder staden tydligt till vattnet. Dessutom är det en förlängning av stråket som går från Bauers brygga, Atollen, Spira och vidare runt Munksjön.

Åtgärden **Södra Munksjön** binder mentalt ihop södra och norra sidan av Munksjön. Det är en gryende början på den omvandling södra Munksjön håller på att genomgå.

Östra torgets belysning får en upplyftning, speciellt vad gäller den antika lykta som finns där.

Olof Palmes plats och **Torgparken** är idag helt utan ljus kvällstid. Dagtid är det två mycket vackra parker som på kvällen förvandlas till svarta hål i staden, vilket behöver åtgärdas.

Munksjöns brofästen är en del av gång och cykelstråket som går runt Munksjön. De är också viktiga portaler i stadsrummet. Den östra sidan är dessutom

en port till Spira och ska planeras i samklang med dess utformning och aktiviteter. Deras utformning erbjuder möjlighet att göra en varierad och spännande gestaltning. Funktion och trygghetsskapande belysning går hand i hand med effektbelysning på denna plats.

Hoppets torg och **Hovrättstorget** är start och avslutning på gångstråket genom Öster. De ska få en flexibel och omställbar gestaltning. Genom detta får man en funktion som kan anpassas efter säsong, för att uppmärksamma en händelse eller på annat sätt ställa om rummet för att passa den tid som är just då.

Braheparken är i behov av ny belysning i och med att de kvicksilverlampor som nu används fasas ut 2015.

Gång- och cykelvägen från Herkulesvägen till Knektaparken är ett huvudstråk som behöver ett tydligt grepp vad gäller tryggheten. Dessutom ska **Knektaparken** åtgärdas för att förstärka områdets karaktär. Det är i stora delar ett oplanerat och icke belyst och otrygga stadsrum.

Munkplans lilla park har i dag ingen belysning. De åtgärder som görs där lyfter fram parken och fördjupar den fina karaktär som den redan har.

I åtgärdsprogrammet redovisas en övergripande belysningsstrategi för de olika åtgärdsområdena samt, i vissa fall, beskrivningar av belysningsidéer. Varje enskilt belysningsåtgärd ska projekteras och i detalj gestaltas samt provbelysas innan byggnation.

Piren

Piren är sommartid välbesökt dag som kvällstid. Många rör sig till och från serveringarna och spatserar på piren. Den är även en tydlig identitetsskapare på håll när man anländer med båt norrifrån. Vintertid är besökarna färre men inte obetydligt få.

Hela hamnområdet behöver gestaltas med ett samlat grepp vad gäller belysningen. Piren har i dag ett antal föråldrade kvicksilver lampor längst ut mot muren som måste fasas ut. På kanten längs restaurangerna finns några pollare placerade. Detta är ett problem då någon kan få för sig att det går att förtöja i dem vilket denna modell ej håller för.

En lägre belysning ute på pirens arm är att förordas. Detta för att skapa en större närhet och en mer mänsklig skala.

Längst ut på vågbrytaren behöver armaturerna bytas ut och tydligare riktas in för att belysa den yta de är avsedda för, kanten vid inloppet.

Västra delen av piren med fiskebodas och träd har i stort sätt ingen belysning i dag. Platsen skulle kunna fungera som en vacker fond för restaurangbesökarnas utblick över hamnområdet. Träd och bodas samt fyren ska belysas.

Transportstyrelsen ska granska belysningsförslag som kan påverka hamnar eller farleder. De ska i ett tidigt skede få underlag för granskning.

Exempel på belysningspollare som även går att förtöja vid.

Hamnkanalen

Hamnkanalen är en central nerv i staden. Sommartid är det mycket folk som sitter på bryggorna eller strosar till och från piren. Vintertid passerar många på väg mellan öster och väster affärsstråk. Piren binds ihop med Hamnplan och Bauers brygga via Hamnkanalen.

Stadsbyggnadsvisionens olika delprojekt runt kanalen har bidragit till ett vackert och väl fungerande stadsrum.

Belysningen ska fungera med omkringliggande anläggningar. Ljuskvalitet, ljusfärg och gestaltning är viktiga faktorer för att rummet ska harmonisera i sin helhet.

Det är viktigt att fasader, växtlighet och kajens kanter får en belysning som avspeglar sig i kanalen.

Exempel på fontänbelysning från en provljussättning i Vattenledningsparken.

Önskvärt med belysning på, i eller under brygga.

Fasader speglas i vattnet men har ingen belysning.

Två fontäner som har belysning med PAR lampor, behöver förnyas eller helt göras om.

Fokus på broarna och dess konstruktioner.

Belysning längs kajkanterna, eventuellt projektioner med mönster.

Södra Munksjön

För att lyfta blicken och sätta ett fokus på den omvandling som sker runt södra Munksjön ska ett vattenspel skapas här. Genom denna åtgärd uppmärksammas det område som kommer vara i blickfång vad gäller stadens fortsatta utveckling.

Här finns utrymme att göra något som är föränderligt. Ett ständigt växlande vattenspel kan här bjuda på en fascinerande upplevelse med vattenkaskader. Fontänen förvandlas kvällstid till en ljuskaskad i olika färger. Resultatet blir en välkomponerad, sammanhållen enhet. Ett samspel mellan vatten och ljus.

Vatten och ljus är en lyckad kombination vad gäller att skapa visuella upplevelser. Vattnet återspeglar ljuset, bär det med sig och kan till och med böja det. Ljudet av porlande och plaskande vatten uppfattas oftast som positiva egenskaper.

Östra torget

Östra torget har en av Jönköpings mest uttrycksfulla belysningsstolpar. En praktpjäs, som en staty dagtid men på kvällen försvinner dess storhet i ett gulbländande sken. Den är i behov av en upprustning vad gäller belysningsteknik. Byte av teknik medger en större energieffektivitet, men även att man får ett funktionellt ljus.

Bitvis är torget mycket mörkt. En viss omfördelning av ljuset krävs för att få en ljusare och tryggare plats. På några platser åtgärdas det genom att införa ytterligare armatur och eventuellt en belysning bland de träd som flankerar torget.

Olof Palmes plats och Torgparken

Västra torget flankeras av två mindre parker, Olof Palmes plats och Torgparken, som i dagsläget i stort sätt saknar belysning.

På Olof Palmes plats finns en rikt ornamenterad belysningsstolpe med en för ändamålet icke fungerande armatur. Däremot är stolpen och dess utformning mycket vacker. Eventuellt går denna att återanvända på denna plats eller i annat projekt. Vidare finns en staty inne i parken som med fördel kan få en speciell uppmärksamhet när mörkret faller.

Torgparkens entréer markeras och tydliggörs. Parken ska få behålla sin enkelhet. En lättning av mörkret genom en lätt belysning på gångar och till viss del gräset. Träden i mitten av parken får egen belysning. Härigenom skapas ett tydligt rum som skulpterar fram de former som redan finns i parken.

Ljuskällor och drivdon på de höga stolparna på Västra torget byts mot metallhalogen för att harmonisera parkerna med torgets uttryck.

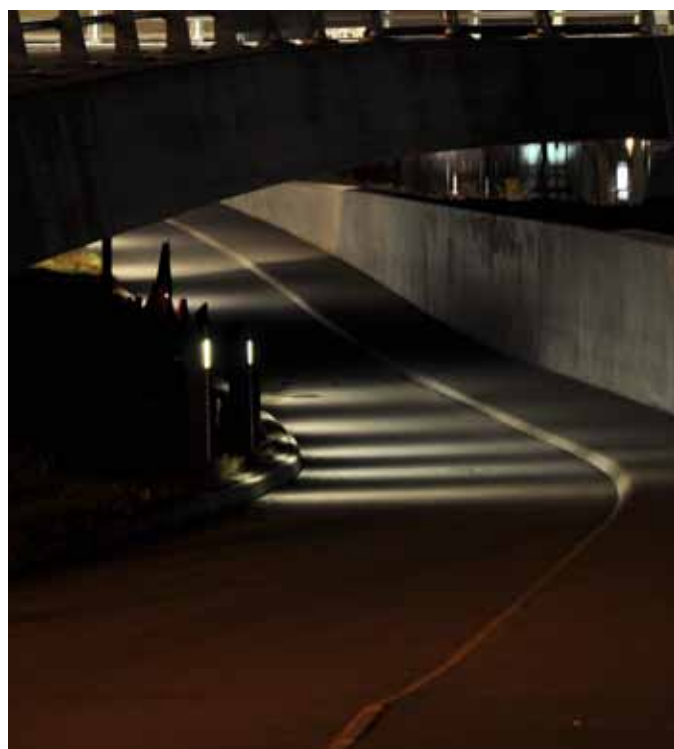

Munksjöns brofästen

Brofästena på Munksjöbronns båda sidor är portar mellan olika områden. Det ingår i huvudnätet för gång- och cykelstråken för staden. På västra sidan sammanbinds bland annat högskolan med västra kajen. På den östra sidan kommer brofästet vara en viktig länk mellan Atollen och Spira. Dessa, redan väl utnyttjade stråk, kommer bli allt mer frekventerat. Här skapas två mycket spännande rum i staden som behöver en upplyftning.

Utöver en funktionsbelysning för gång- och cykelstråket kommer det här att gå ställa om gestaltningen av platsen. Genom att bygga in funktioner som tillåter färgändringar och projektioner skapas ett dynamiskt rum i staden. Det går att ha en gestaltning runt jultid och en annan på våren.

Dessa åtgärder bidrar även till tryggheten och är en naturlig fortsättning på trygghetsprojektets satsning på gång- och cykeltunnlar i staden.

Hoppets torg och Hovrättstorget

Gestaltningen av de två platserna Hoppets torg och Hovrättstorget ska innehålla en konstnärlig ljusgestaltning som är utöver de vanliga belysningsprinciperna. Ljuset kan här sätta fokus på något som inte syns dagtid. Genom att använda ljusets styrka i dessa miljöer kan man skapa oväntade intryck som gör upplevelsen av staden spännande och lustfylld.

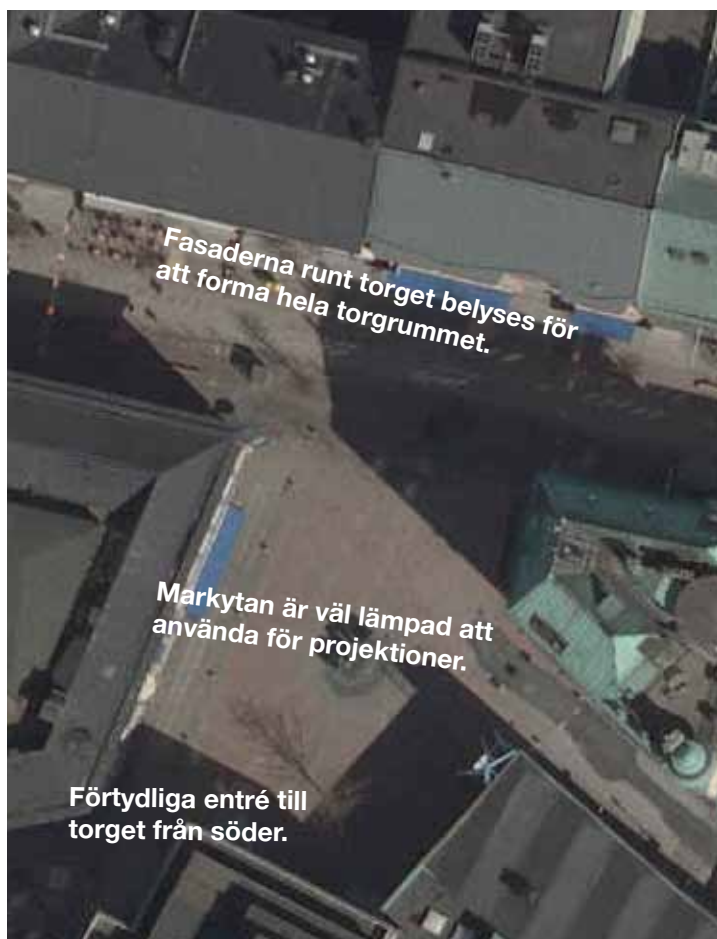
Ljus tillåter snabb omställning av rummets uttryck och gestaltning. Dessutom är det reversibelt. När man släcker lamporna är platsen återställd. Spännande, flexibla och föränderliga ljussättningar kan bidra till att fylla vårt behov

av ljus och atmosfär under den mörka årstiden.

Ljussättningen ska syfta till att attrahera människor att vara aktiva och röra sig mer i stadsrummet. De ska också fungera som en markör för skeenden som är just då i tiden.

Events, fester, högtider eller liknande kan gestaltas genom att platsen förändras. För att attrahera såväl barn som vuxna kan ljussättningarna med fördel utformas så att de uppmuntrar till lek och aktivitet.

Åtgärderna genomförs i samarbete med Jönköping City och berörda fastighetsägare.

Braheparken

Den nuvarande belysningen har föråldrade kvicksilverlampor som måste fasas ut, vilket gör det nödvändigt att åtgärda parkens belysning.

Förslaget är att behålla befintliga stolpplaceringar och endast byta ut kvicksilverlamporna mot modernare teknik. Armaturen får med fördel släppa en del av sitt ljus åt sidorna eller lite snett uppåt för att detta ska fångas upp

av växtligheten och bidra till att forma rummet. I och med detta blir det en energibesparing jämfört med nuvarande belysning.

Fasadbelysningen på Per Brahe-gymnasiet ska samtidigt ses över om den behöver kompletteras. Statyn Smålandsflickorna som står i parken förtjänar ett eget fokus och får en belysning som lyfter fram dem kvällstid.

Rocksjöpromenaden och Knektaparken

Gång- och cykelvägen mellan Herkulesvägen via Kålgården, Knektaparken till Liljeholmen är redan i dag väl använd och ingår i gång- och cykelsystemets huvudnät. Dessutom kommer den att bli allt mer frekventerad. Det aktuella stråket ansluter och fortsätter via Knektaparken och vidare mot A6 samt Liljeholmsparken.

För att lyfta fram detta viktiga gång- och cykelstråk ytterligare och förstärka trygghet och de estetiska värdena behöver ljuset uppgraderas och bitvis förnyas.

Parkens entréer och gångstråket ska förstärkas. Riktlinjer tydliggörs i parken och vissa fonder lyftas fram. En del träd kommer få en belysning för att skapa rum.

Även gång- och cykelstråket från Kålgården till Knektaparken behöver delvis belysas utanför själva gångbanan för att skapa en tydlighet och trygghet när man går och cyklar kvällstid. Armatur och ljuskälla förnyas längs hela stråket för att minska energiåtgången men också för att få en bättre synkomfort. Försök med intelligent styrsystem för att ytterligare minimera energianvändningen lämpar sig väl på detta projekt.

Projektet genomförs i samarbete med trygghetsprojektets översyn av gång- och cykelstråket med mera.

Munkplan

Parken vid Munkplan är en stilren park med raka linjer och en tydlig struktur som är väl använd som passage. Den används även en hel del av personer som bara vill sitta ner i den fina parkmiljön eller av barn som leker där. Som en markering av dess mittpunkt finns en fontän dit alla gångstråk leder. Den saknar helt belysning idag. Parkens entréer ska förtydligas.

Riktningar markeras och en upplättande belysning runt sittplatser. De tydliga trädraderna i kanten av parken är tydliga fonder som får en egen belysning.

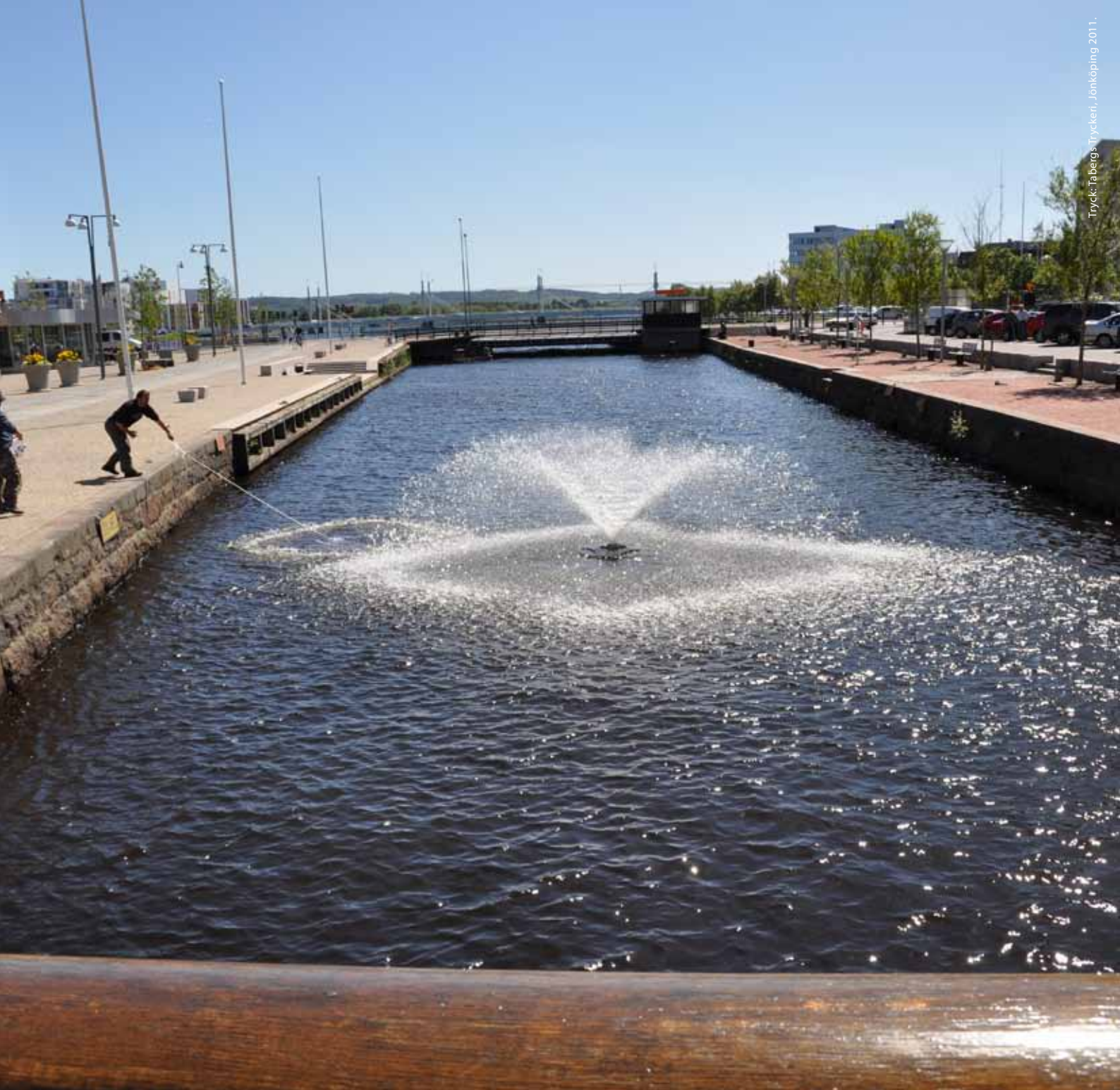
Fontänen i mitten av parken blir också belyst. Tillsammans bidrar åtgärderna till att parken kommer kunna nyttjas även efter mörkrets inbrott och bli en behaglig och trygg oas så väl dag som kvällstid.

Projekten ger goda förutsättningar att pröva smarta styr-system för belysning. Det rör sig om nattsänkning av effekter eller mer avancerade säsong- och närvarostyrning. Dessa system kan ge stora energibesparingar jämförelsevis med traditionella tekniklösningar.

STADSKONTORET
Åtgärdsprogram, Ljusets stad 2.0
inom ramen för Stadsbyggnadsvision 2.0
www.jonkoping.se/stadsbyggnadsvisionen

**JÖNKÖPINGS
KOMMUN**

Ljusets vid Vättern